



Psihologija
mentalnih
poremećaja
Psihopatologija
Psihijatrija...

Psihologija mentalnih poremećaja

Ψ

- › Deo psihopatologije koji izučava psihološke karakteristike mentalnih poremećaja i one aspekte koje je neophodno da poznaju psiholozi
- › Bavi se:
 - Klasifikacijom mentalnih poremećaja
 - Definicijom, kriterijumima i opisom mentalnih poremećaja
 - Etiologijom, mehanizmima nastanka, činiocima vulnerabilnosti i rizik faktorima – psihološkim, biološkim, socijalnim
 - Tokom i ishodom poremećaja
 - Epidemiologijom mentalnih poremećaja
 - Diferencijalnom dijagnozom i komorbiditetom

Predmet psihopatologije

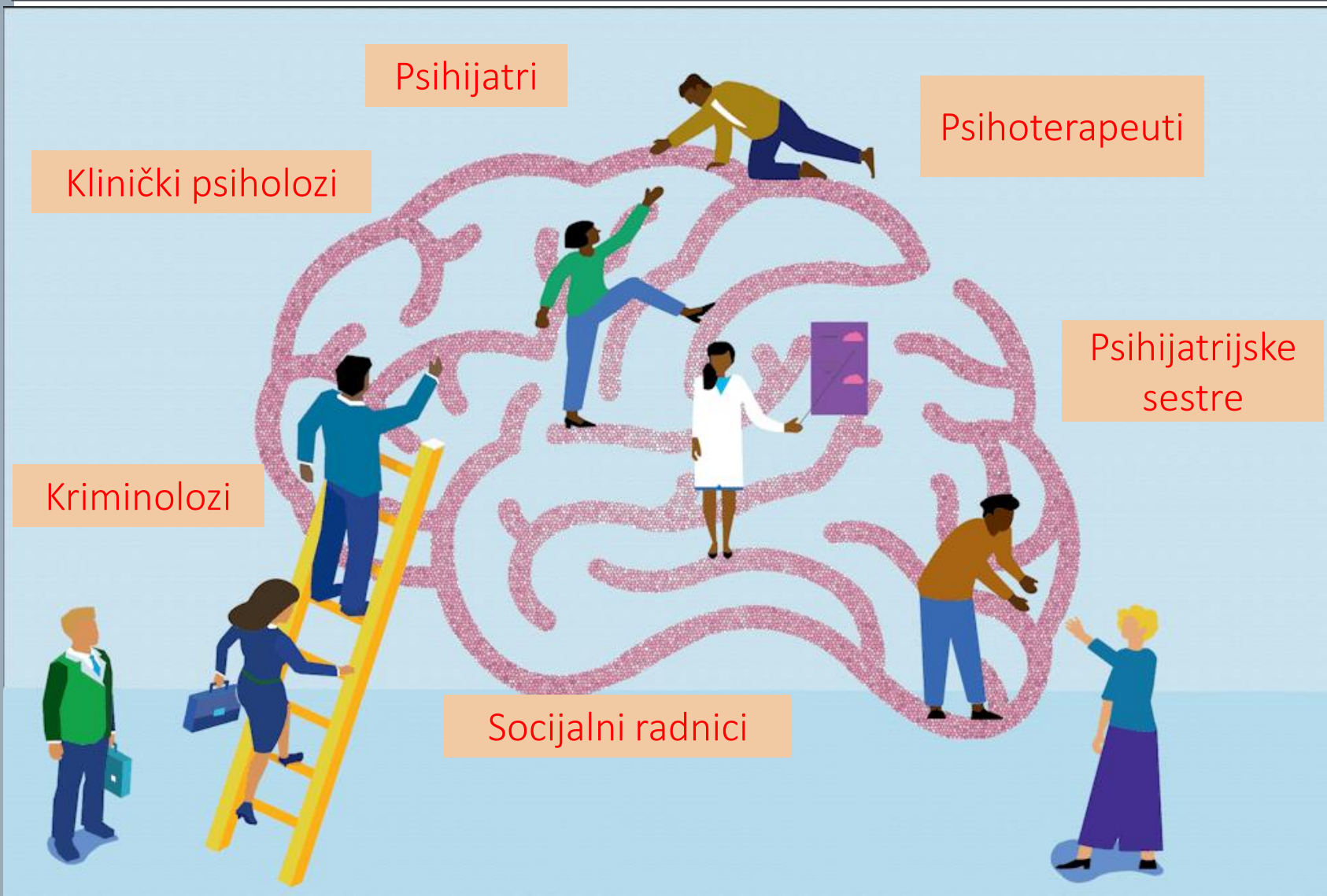
- › Psihopatologija je nauka koja se bavi sistematskim izučavanjem poremećenog iskustva i ponašanja.
- › Psihopatologija je interdisciplinarna nauka, oslanja se na mnoge nauke u svom pokušaju da razume i objasni poremećeno ponašanje:
 - medicinu (psihijatriju, neurologiju, fiziologiju ...
 - biologiju (biohemiju, anatomiju itd.),
 - psihologiju,
 - sociologiju,
 - filozofiju itd.

Srodne discipline i mentalno zdravstvene profesije

Ψ

- › **Psihijatrija** – grana medicine koja se bavi dijagnostikom, lečenjem, zbrinjavanjem, preventivom i rehabilitacijom mentalnih poremećaja.
- › **Klinička psihologija** – grana psihologije koja razvija i primenjuje psihološka znanja u dijagnostici, terapiji, preventivi i rehabilitaciji osoba sa problemima, fizičkim bolestima, mentalnim poremećajima – tj. osoba koje pate.
- › **Neurologija** – grana medicine koja se bavi bolestima nervnog sistema za koje postoje poznat(iji) biološki osnovi mada je granica prema psihijatriji i psihopatologiji pre praktična, nego suštinska.
- › **Neuropsihijatrija** – nekadašnja dvojna specijalnost iz psihijatrije i neurologije.
- › **Socijalni radnici u psihijatriji** – bave se rešavanjem socijalnih problema mentalno poremećenih.

Profesije uključene u rad sa psihopatološkim problemima



Osnovni pojmovi u psihopatologiji: termini preuzeti iz medicine

› Simptomi su:

- znaci (objektivni pokazatelji) i
- fenomeni (subjektivni doživljaji)

koji nam sugerišu da sa nekom osobom (možda) nešto nije u redu u pogledu zdravlja.

› Fenomeni su:

- nešto o čemu izveštava pacijent, ali i
- empatski doživljaj posmatrača dok gleda i sluša pacijenta.

Neki od znakova i fenomena mentalnog poremećaja

- Promene u navikama ishrane
- Promene apetita
- Prenaglašena briga, strahovi i napetost
- Uznemirenost
- Nemogućnost koncentracije
- Razdrađljivost i nemir
- Nedostatak energije ili umor
- Poremećen san

Znaci nasuprot fenomena – objektivno subjektivno dilema

- › Znaci – zavise od posmatrača
 - Pristrasnost
 - Selektivna pažnja
 - Zaključivanje od unapred pretpostavljene kategorije
 - Pogrešno pridavanje uzroka ponašanju
 - Nedostatak znanja
- › Fenomeni – zavise od samoposmatranja
 - Polne i kuturne specifičnosti
 - Poricanje, disimulacija, simulacija
 - Neintrospektivnost i nedostatak uvida

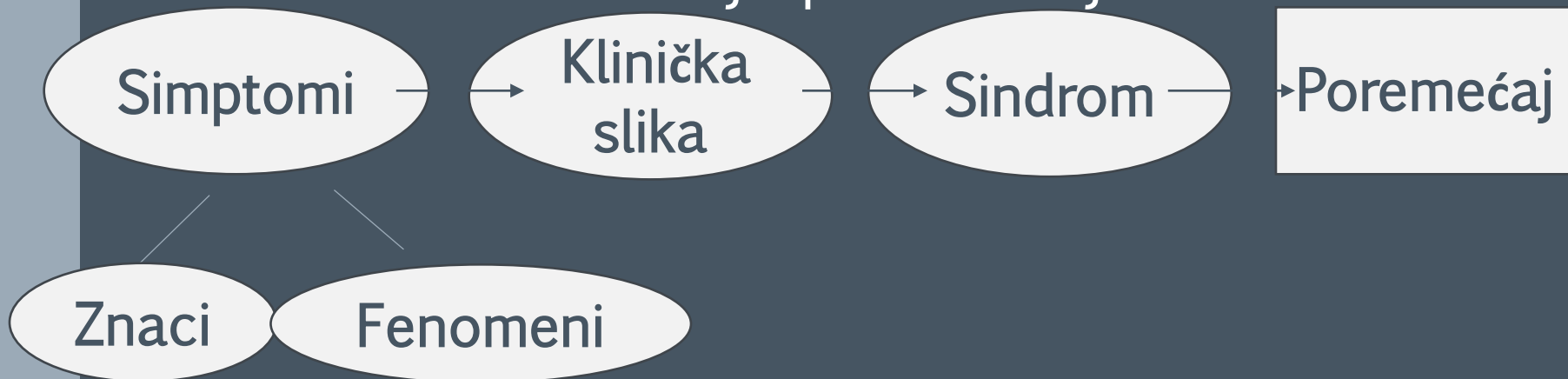
Osnovni pojmovi u psihopatologiji: termini preuzeti iz medicine

- › Klinička slika - skupovi simptoma i sindroma koji se javljaju zajedno u jednom momentu i podsećaju na nozološku jedinicu
- › Sindromi – klasteri simptoma tj. grupe specifičnih poremećaja funkcija koji se obično javljaju zajedno, imaju specifičan tok i ishod i povećavaju šanse da se identifikuje neki poremećaj. Da bi bili poremećaj (bolest) potrebna je poznata eziologija

Osnovni pojmovi u psihopatologiji: termini preuzeti iz medicine

- › Poremećaj kao nozološka jedinica ili kategorija
 - psihički poremećaj kao zasebna celina u odnosu na druge poremećaje, koji ima tipičnu kliničku sliku, tok, ishod, a trebalo bi i poznatu etiologiju.
- › Mentalni poremećaji su u suštini sindromi jer im je etiologija nedovoljno poznata

Put utvrđivanja poremećaja



Osnovni pojmovi u psihopatologiji: termini preuzeti iz medicine

- › Dijagnoza – koristi se u značenju poremećaja kao nozološke jedinice ili u značenju procesa određivanja o kome se poremećaju radi (dijagnostikovanje, uspostavljanje dijagnoze)
- › Nozologija – klasifikacija ili taksonomija bolesti i poremećaja.
- › Nomenklatura – odnosi se na nazive poremećaja u nozologiji i pravila njihovog korišćenja.

Podela psihopatologije

- deskriptivna – bavi se opisivanjem i kategorizacijom poremećenih iskustava do kojih dolazimo na osnovu:
 - › opservacije pacijenata (znaci poremećaja)
 - › opisivanja svojih iskustava od strane pacijenata (fenomeni)
- eksplanatorna – pokušava da objasni poremećeno ponašanje teorijskim konstruktima (npr. kognitivnim, bihejviorističkim, psihodinamskim, biološkim itd.)

Šta je mentalni
poremećaj?

I šta nije?



Kriterijumi mentalnog poremećaja

Na osnovu čega neko ponašanje
proglašavamo nenormalnim, poremećenim,
odlikom duševnog poremećaja?

Zašto se mentalni poremećaj ne definiše lako?

- › Ne postoji univerzalna, lako primenljiva, jednostavna definicija nenormalnosti
- › Ne postoje kriterijumi koji su, sami po sebi, **nužni** uslovi za definisanje nekog ponašanja kao nenormalnog
- › Nijedan kriterijum, sam za sebe, nije **dovoljan** uslov da neko ponašanje proglasimo nenormalnim
- › Svaki od kriterijuma nije precizno i pouzdano definisan, uglavnom je **kontinuiran**, sa nejasno određenim graničnim vrednostima onog što je poremećeno, a šta nije
- › To omogućava **subjektivnost** prilikom procene i može da rezultuje nepouzdanim zaključcima

Ali

činjenica da nenormalnost ne može biti lako definisana ne znači:

- › da mentalni poremećaj ne postoji
- › da se ne može prepoznati
- › da se njime ne treba baviti, kako u smislu izučavanja tako i pomaganja osobama sa poremećajima



Elementi ili kriterijumi mentalnog poremećaja:

- › Patnja
- › Disfunkcionalnost,
- › Upadljivost, nekonvencionalnost
- › Kršenje moralnih, pisanih i nepisanih pravila ponašanja
- › Iracionalnost, nerazumljivost
- › Nekontrolisanost, nepredvidivost
- › Nelagodnost posmatrača

Osnovni

Dodatni

Patnja (distres)

Ψ

- Većina mentalno poremećenih osoba pati
 - Jedan od najvažnijih kriterijuma, a uz druge elemente često je i presudan
 - Važan kriterijum zbrinjavanja i pružanja pomoći
- › Ipak patnja nije **nužan** element nenormalnosti – kod nekih poremećaja nema patnje, ili pati okolina, a ne osoba sa poremećajem.
 - › Takođe, patnja nije **dovoljan** element nenormalnosti – patnja je u nekim situacijama normalna
 - › Gde prestaje normalna patnja, a počinje patološka, nije jasno određeno – **granice?**
 - › Patnja je jedan od doprinosećih, niti nužan niti dovoljan uslov nenormalnosti.



Disfunkcionalnost (neprilagođenost, nesvrshodnost ponašanja) – biološki kriterijum

Da li je ponašanje u funkciji preživljavanja pojedinca i vrste

› Funkcionalnost:

- Individualne - briga o sebi, samoodržanje
- Socijalna adaptiranost - održanje grupe
- Reproduktivno seksualno ponašanje - održanje vrste



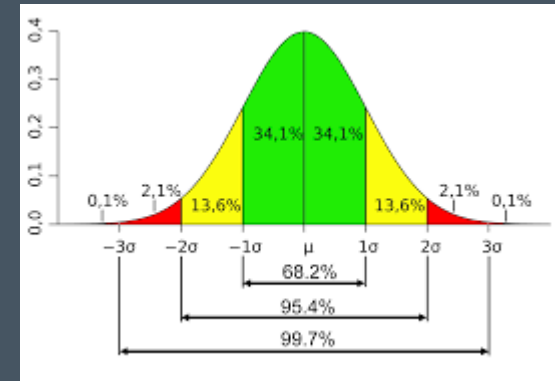
Problemi u vezi sa disfunkcionalnošću kao kriterijumom

Ψ

- › **Individualna** disfunkcionalnost je često dovoljan mada nije uvek nužan znak poremećaja – neke osobe sa drugim znacima poremećaja mogu dobro da funkcionišu
- › **Seksualno ponašanje koje ne vodi reprodukciji**, a ne ugrožava druge osobe se danas ne smatra poremećenim. Takođe, neka reproduktivna ponašanja se smatraju poremećenim.
- › **Adaptiranost na društvenu zajednicu** – ekstremi su patološki, pitanje je šta je optimalna adaptiranost, a gde počinje patološka.



Upadljivost, ekscentričnost, odstupanje od proseka ili tipičnog



- › Statistički kriterijum - nenormalno je ono što odstupa od prosečnog ili tipičnog, uobičajenog, najčešćeg ponašanja (bizarno ponašanje, nepovezan govor, čudne ideje).
- › Problemi u vezi sa statističkim kriterijumom:
 - Niti je **nužan** niti **dovoljan** uslov nenormalnosti t.j:
 - Nenormalnost se ponekad može ustanoviti i kod ljudi koji deluju prosečno po mnogo čemu
 - Ekscentrične osobe ne moraju biti i poremećene

Problemi u vezi sa statističkim kriterijumom



- Kulturne specifičnosti
- Promenljivost u vremenu
- Subjektivnost
- Koje osobine treba, a koje ne moraju da budu tipične ili prosečne - kontekst
- Pozitivni ekstremi



Kršenje pisanih i nepisanih pravila ponašanja - nekonformisanost

Ψ

- › Pisana pravila – zakoni
- › Kriminal ili mentalni poremećaj?
 - Ko je odgovoran za kršenje pisanih zakona, a ko nije?
 - Krivična odgovornost mentalno poremećenih!
- Da li osoba čini delo pod dejstvom mentalnog poremećaja
- Da li je u stanju da shvati da je učinila nešto loše

- › Nepisana pravila
 - nejasno definisana,
 - kulturološki i vremenski varijabilna,
 - često individualna ili važeća za pojedine grupe

Problemi u vezi sa konformizmom kao kriterijumom normalnosti

- › Konformizam – pitanje **granice** do koje je normalan
 - › Da li je prekomerni konformizam normalan?
 - › Da li je nekonformizam uvek, u svakoj meri nužno nenormalan
- › Kršenje pravila je tako niti **nužan** niti **dovoljan** kriterijum sa nejasnom granicom između normalnog i nenormalnog



Ψ

Iracionalnost i nerazumljivost

- › Nerazumljivo i iracionalno ponašanje (nije zasnovano na zdravom razumu) je karakteristično za neke osobe sa teškim duševnim oboljenjima (čudne ideje, nesvrishodno ponašanje, iracionalni strahovi).
- › **Dosledno** nesvrishodno, iracionalno ponašanje protumačeno tako od većeg broja posmatrača može biti dovoljan uslov da ga okarakterišemo kao nenormalno (pri tome nije nužno da ono bude i tretirano).



- › **Pojedinačni** iracionalni postupci koje vidamo bez konteksta ne mogu biti **dovoljni** niti **nužni** za odluku o tome da je neko poremećen

Nepredvidivost i nekontrolisanost

- Ponašanje mentalno poremećenih osoba je često promenljivo, ćudljivo, nepredvidivo i van racionalne kontrole.
- Pitanje **granica** (intenziteta ili broja ponašanja)
- **Subjektivnost** posmatrača
- Dakle, i ovo je **dodatan i arbitraran, niti nužan niti dovoljan** kriterijum nenormalnosti

Impulsivnost se normalno javlja usled činilaca kao:

- **Pozitivan pritisak** – usled pozitivnih emocija
- **Negativan pritisak** – usled negativnih emocija
- **Brzopletost** – reagovanje bez razmišljanja
- **Nestrpljivost** – nesposobnost završavanja početnog
- **Potreba za senzacijama**

Nelagodnost posmatrača

- › Teško mentalno poremećene osobe izazivaju ne samo nelagodnost već i niz drugih negativnih emocija (strah, gađenje, prezir...)



- › Nije nužan niti dovoljan kriterijum
- › Subjektivnost i situaciona determinisanost kriterijuma
- › Dimenzionalnost

Definicija poremećaja u najnovijoj klasifikaciji mentalnih poremećaja (DSM-5)

- › A. Bihevioralni ili psihološki sindrom ili obrazac koji je karakterisan **klinički značajnim poremećajem** kognicije, emocionalne regulacije ili ponašanja
- › B. Posledica kojeg se javlja **klinički značajan distress** ili **nesposobnost** u socijalnom, profesionalnom ili drugom aspektu funkcionisanja
- › C. Koji ne sme biti samo očekivani i kulturno prihvatljiv odgovor na uobičajene stresore i gubitke
- › D. Koji odražava psihobiološku disfunkciju koja mu je u osnovi
- › E. Koji nije primarno izraz socijalne devijacije ili konflikta sa društvom

Zaključci

- › Ne postoji univerzalna definicija nenormalnosti koja se lako primenjuje na sve pojedinačne slučajeve
- › Ne postoje pojedinačni kriterijumi nenormalnosti koji su nužni i/ili dovoljni
- › Različiti kriterijumi su od presudnog značaja u različitim situacijama
- › Što više zadovoljenih kriterijuma, veća je verovatnoća da je u pitanju poremećaj
- › **Konetkst je uvek od presudnog značaja**

Tipične zablude u vezi sa mentalnim poremećajima

Ψ

- › Sve osobe sa mentalnim poremećajima su opasne
- › Svi pravi kreativci su poremećeni (bar malo)
- › Jednom poremećen uvek poremećen
- › Mentalni poremećaj se dešava odjednom (“nervni slom”)
- › Mentalna bolest je posledica slabe volje – ako se dovoljno napregneš nećeš poludeti, ili, napregni se pa ćeš ozdraviti
- › Za sve je kriva: porodica, ili geni, stres, društvo...
- › Ako možemo da objasnimo nečiji poremećaj onda to nije poremećaj (to je posledica rata, smrti bližnjeg, razvoda...)
- › Sve njih (poremećene) treba držati pod ključem.
- › Niko od njih ne bi smelo da bude pod ključem.

Tipične zablude

- › Niko ne želi na psihijatriju, tamo se stiže samo silom
- › Lud = glup
- › Mentalni poremećaji su neizlečivi
- › Leče se samo lekovima
- › Samo psihoterapija pomaže
- › Od psihofarmaka im je samo gore
- › Mentalna bolest ne može da se desi svakom – moraš biti genetski predodređen
- › Kad čovek poludi, više ne pati
- › Mentalno poremećeni su/nisu odgovorni za svoja dela